

Ольга Стариченко
Сергій Новік
ПНПУ імені В.Г. Короленка
кафедра методики викладання
спортивних дисциплін

КОНТРОЛЬ ТЕХНІКО-ТАКТИЧНИХ ДІЙ ФУТБОЛІСТІВ НА ЗМАГАЛЬНОМУ ЕТАПІ ПІДГОТОВКИ

Постановка проблеми. Аналіз спеціальної літератури й узагальнення передового досвіду підготовки й участі провідних футбольних команд у чемпіонатах Європи, Світу й Олімпійських іграх свідчить про постійне зростання конкуренції на міжнародній спортивній арені. Це висуває, в результаті, все вищі вимоги до рівня техніко-тактичної майстерності, загальної та спеціальної фізичної підготовленості окремих гравців і команди в цілому, а також до якості керування підготовкою спортсменів, неодмінною умовою якого є об'єктивна оцінка досягнутого рівня майстерності.

У процесі багаторічної підготовки футбольних команд тренери повинні мати певні орієнтири-еталони, моделі змагальної діяльності команд-переможців (Лисенчук Г.А., 2004; Зеленцов А.М., Лобановский В.В., 1998, Люкшинов Н.М., 1989, Лисенчук Г.А., Лоос В.Г., Догадайло В.Г., 1991). Це викликає необхідність постійного наукового пошуку нових, більш ефективних засобів і методів підготовки та контролю за діяльністю спортсменів.

Багато фахівців в якості найважливішої розглядають змагальну діяльність, зводячи її в ранг інтегрального показника, а спортивний результат – як один з найважливіших критеріїв ефективності навчально-тренувального процесу [1, 3]. Тому при керуванні тренувальним процесом пропонується сконцентрувати зусилля на аналізі змагальної діяльності команди й окремих гравців, тому що тільки в умовах відповідальних змагань повною мірою проявляються позитивні й негативні сторони підготовленості спортсменів. І лише глибоко вивчивши змагальну діяльність, можна розробити адекватну їй систему тренувань.

Процес взаємозалежного удосконалювання всіх сторін підготовленості, як і цілеспрямований розвиток окремих рухових здібностей, з неминучістю спирається на системне вивчення структури змагальної діяльності. Аналіз характерних рис ігрових дій, техніко-тактичних прийомів у нападі і захисті, вивчення якісної і

кількісної залежності ігрової діяльності з показниками фізичної, технічної, тактичної й іншої сторін підготовленості, є важливим напрямком наукових досліджень в удосконалюванні навчально-тренувального процесу футболістів [5].

Структуру змагальної діяльності варто розглядати як сукупність техніко-тактичних прийомів, операцій, об'єднаних у цілісну систему результативних дій. При цьому, насамперед, варто виділити елементний набір техніко-тактичних дій у грі спортсменів і уміння застосовувати їх ефективно з урахуванням ігрових ситуацій.

Аналіз спеціальної літератури й вимоги спортивної практики в спортивних іграх свідчить про необхідність і доцільність розробки кількісних й якісних критеріїв оцінки технічної майстерності у зв'язку з тактичною взаємодією гравців в умовах внутрішньоконандної взаємодії. [2, 4].

Тактика сучасного спорту висуває підвищені вимоги до оцінки технічної майстерності на основі комплексного підходу, шляхом оцінки техніки виконання ігрових прийомів, рухової активності й ступеня корисності гравця у зв'язку з його ігровим амплуа, тактикою командної взаємодії [4, 6].

До числа найбільш інформативних показників змагальної діяльності у футболі належать ті з них, які характеризують об'єм, різнобічність й ефективність індивідуальних і командних техніко-тактичних дій.

Спеціальні науково-методичні джерела, що торкаються проблеми контролю у футболі, свідчать про те, що в цей час можливе використання безлічі інформативних показників змагальної діяльності, розроблених з урахуванням специфіки поведінки гравців різного амплуа – нападаючих, півзахисників, захисників, воротарів [3]. Ці показники можна розділити на кілька груп за принципом основної цільової спрямованості – на оцінку індивідуальних, групових і командних дій.

Для оцінки індивідуальної поведінки гравців прийнято використовувати дві оцінки – експрес-оцінку, що являє собою доданок показників ігрової активності й ефективності поведінки футболістів [5,6].

Коефіцієнт ігрової активності обчислюється за формулою:

$$Ka = \frac{TД_{заг.}}{T_{уч.}}$$

де $TД_{заг.}$ – загальне число виконаних у грі техніко-тактичних дій, $T_{уч.}$ – час участі футболіста в грі (хв.).

Ігрова ефективність футболістів розраховується як процентне відношення правильне виконаних техніко-тактичних дій (ТТД) до їх загального числа в грі (де $TТД_{пр.}$ – число правильно виконаних техніко-тактичних дій):

$$К_{еф.} = \frac{TТД_{пр.}}{T_{заг.}} \times 100\%$$

Аналогічна технологія оцінки ігрової активності й ефективності рекомендується для окремих ТТД.

У роботах ряду фахівців зустрічаються пропозиції контролювати в такий спосіб безліч інших елементів ігрової діяльності, таких як короткі, середні, довгі передачі, єдиноборств угорі, кутових, штрафних і вільних ударів [2]. Пропонується оцінювати ТТД, виконувани на малих, середніх, високих ігрових швидкостях. Для оцінки ТТД була запропонована так звана "зважена" оцінка, що дозволяє оцінити тактичну корисність ігрових дій. Тут прийнято використати трибальну оцінку.

Техніко-тактичні дії, які приводять до узяття воріт, дозволяють оволодіти м'ячем, ліквідувати небезпеку оцінюються у два бали. В один бал оцінюються активні, але не точні дії, такі як удар по воротам, відбитий воротарем, неточні передачі тощо. Техніко-тактичні дії, що закінчуються втратою м'яча, оцінюються нульовою оцінкою.

Коефіцієнт ефективності у вигляді "зваженої" оцінки обчислюється за формулою: $K = \frac{X}{C}$.

де К – "зважена" оцінка ТТД, X – кількість набраних балів, С – максимально можлива кількість балів.

Надалі з'явилися більш досконалі методики оцінки ТТД. Одна з найцікавіших – методика бальної оцінки з урахуванням ступеня ігрової напруженості.

На основі проведеної оцінки обчислюється коефіцієнт надійності ТТД футболіста за формулою:

$$K_{нл} = \frac{x-y}{x}$$

де $K_{нл}$ – коефіцієнт надійності Левіна, x – сума позитивних балів, y – сума негативних балів.

У процесі педагогічних спостережень за гравцем за допомогою реєстрації в протоколі з використанням умовних позначок фіксуються наступні техніко-тактичні дії: передача, єдиноборство, перехоплення, удар у ворота.

При обробці даних обчислюються наступні показники:

1) K_a – коефіцієнт ігрової активності.

2) IH – показник напруженості ігрових дій як процентне відношення числа ТТД, виконаних в умовах ускладненої й складної ігрової напруженості, до загального числа ТТД:

$$IH = \frac{TТД_{уін} + TТД_{сін}}{TТД_{заг.}} \times 100\%.$$

де $TТД_{уін}$ – число ТТД, виконаних в умовах ускладненої ігрової напруженості, $TТД_{сін}$ – число ТТД, виконаних в умовах складної ігрової напруженості.

3) $P_{тк}$ – показник тактичної корисності гравця як відсоткове відношення суми позитивних балів до загальної суми балів:

$$P_{тк} = \frac{\sum \langle\langle + \rangle\rangle \text{балів}}{\sum \langle\langle + \rangle\rangle \text{балів} + \sum \langle\langle - \rangle\rangle \text{балів}} \times 100\%.$$

де $\sum \langle\langle + \rangle\rangle$ балів – сума позитивних балів, $\sum \langle\langle - \rangle\rangle$ балів – сума негативних балів.

4) P_n – показник надійності гравця як відсоткове відношення суми негативних балів до загальної суми балів:

$$P_n = \frac{\sum \langle\langle - \rangle\rangle \text{балів}}{\sum \langle\langle + \rangle\rangle \text{балів} + \sum \langle\langle - \rangle\rangle \text{балів}} \times 100\%.$$

5) $P_{ц}$ – показник ігрової цінності гравця як відношення різниці як відношення різниці позитивних і негативних балів до загальної суми балів:

$$P_{ц} = \frac{\sum \langle\langle + \rangle\rangle \text{балів} - \sum \langle\langle - \rangle\rangle \text{балів}}{\sum \langle\langle + \rangle\rangle \text{балів} + \sum \langle\langle - \rangle\rangle \text{балів}} \times 100\%.$$

Описана методика, незважаючи на певні складності в її реалізації (велика кількість оцінок, трудомісткість у реєстрації ТТД), має досить істотні можливості в адекватному оцінюванні діяльності футболістів [6].

Оцінка командних техніко-тактичних дій проводиться аналогічним способом і визначається загальним числом ТТД, виконаних всіма гравцями.

У науково-методичній літературі з футболу рекомендуються різні підходи до аналізу гри. Багато, яких відображено в модельних характеристиках змагальної діяльності команд. Такі науковці як Гарас М., Фалес Й., Чорнобай І. визначили модельні техніко-тактичні характеристики змагальної діяльності команд чемпіонів світу з футболу 1930 – 2002 років. Вони проаналізували тактичні схеми команд, техніко-тактичні дії (атаки, удари у ворота, кутові, штрафні, передачі та відсоток браку у передачах) у фінальних матчах чемпіонатів світу з футболу 1978 – 2002 років [3].

Очевидно, що зазначені способи оцінки показників спортивної діяльності мають особистий рівень придатності як у керуванні навчально-тренувальним процесом, так й у визначенні внеску кожного спортсмена в кінцевий результат гри команди. Зіставлення показників змагальної діяльності з параметрами гри інших команд й окремих спортсменів дозволяє визначити характер і величину розбіжностей між порівнюваними показниками. Досить очевидно, що подібна інформація дозволяє розробляти стратегію й тактику гри команди й окремих спортсменів при підготовці до зустрічі з конкретними суперниками.

Останнім часом у практиці футболу всі частіше застосовується підхід з позицій оцінки показників спортивної діяльності, що ґрунтується на зіставленні реальних величин з певним еталоном або модельними параметрами, характерними для ефективності змагальної діяльності. Очевидно, що ці моделі показують той рівень спортивної діяльності, до якого потрібно прагнути в досягненні успіху.

Висновки. У теперішній час у командних спортивних іграх відпрацьовані такі способи оцінки показників змагальної діяльності, які можуть бути застосовані для визначення як внеску кожного конкретного спортсмена в кінцевий результат гри всієї команди, так і для внесення коректив, оптимізуючи навчально-тренувальний процес.

В роботі показано доцільність застосування комплексу об'єктивних кількісних показників за допомогою коефіцієнтів ефективності, активності ведення гри, ефективності окремих техніко-тактичних дій та їх надійності.

Використання цих коефіцієнтів та модельних показників змагальної діяльності дозволяє отримати додаткову інформацію про ефективність поведінки футболістів у грі, розширює тим самим потік інформації, необхідної для ухвалення управлінських рішень як безпосередньо під час гри, так і в наступному тренувальному процесі.

Література

1. Адоян Г.А., Адоян Г.Г. Оценка “мастерства команд” участвовавших в чемпионатах СССР по футболу в период с 1936 по 1991 г. //Теория и практика футбола. – 2003. – №2. – С. 11-12.
2. Зеленцов А.М., Лобановский В.В. Моделирование тренировки в футболе. – К.: Альтерпресс, 1998. – 136 с.
3. Гарас М., Фалес Й., Чернобай І. Модельні техніко-тактичні характеристики змагальної діяльності команд чемпіонів світу з футболу 1930 – 2002 років // Молода спортивна наука України. – Вип. 10. – Львів: НВФ “Українські технології”, 2006. – Т. 2. – С. 101-107.
4. Годик М.А., Черепанов П.П., Галеев Р.З. Интегральная оценка атакующих действий // Футбол: Ежегодник, 1984. – М.: Физкультура и спорт, 1984. – С. 7-11.
5. Лисенчук Г.А., Догадайло В.Г., Лысенко Р.И., Горобец А.А. Модельные характеристики соревновательной деятельности футболистов высокой квалификации на основе анализа игр финальной части чемпионатов мира 1990 г. в Италии и 1994 г. в США. – К.: Олимп. литература, 1996. – 14 с.
6. Лисенчук Г.А., Лоос В.Г., Догадайло В.Г. Тактика футбола. – К.: Респ. научно-методич. кабинет. Министерство Украины по делам молодежи и спорта, 1991. – 88 с.